

IMPORTANCE OF THE ENVIRONMENT FOR STIMULATING CREATIVE THINKING

Krasimira Borisova Drumeva

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

ЗНАЧЕНИЕ НА ОБКРЪЖАВАЩАТА СРЕДА ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ТВОРЧЕСКОТО МИСЛЕНЕ

Красимира Борисова Друмева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

Abstract: Creativity in design is a complex combination of talent, intellect and emotions. All these abilities of human brain find important interrelationships between objects and processes with aim to solve a problem or create a new work with aesthetic value. Often, it is associated with a state of uncertainty about success, realization, or the possibility of adopting innovative ideas. Creativity is a process that introduces novelty to the approach it has used and using a better and more effective technique, model, or way of thinking. Often, it is associated with a state of uncertainty about success, realization, or the possibility of adopting innovative ideas. That is why looking for a challenge in every new design job, expecting the most exciting project, the designer falls into a paradoxical situation when he gets it. Competition seems too strong, the job too complicated, and the information available seems too much or not existing. All these aspects are a reason to block creative thoughts. Stress from the unknown, the negative working environment and a few distracting factors block creativity. In these difficult moments of crisis of great importance for ensuring and directing the creative flow is creating the necessary comfort in the workplace.

Keywords: Creativity; Workplace; Creative Process; Idea Generation; Imagination; Inspiration; Insight; Observation; Visualization; Provocation.

Резюме: Креативността в дизайна е сложна комбинация от талант, интелект и емоционални възприятия, които генерират идеи. С тяхна помощ се откриват важни взаимовръзки между

обектите, явленията и процесите, за да се реши проблем или да се създаде ново и уникално произведение с естетическа стойност. Креативността е творчески процес, който въвежда новост в подхода, по който до този момент е използван, като внедрява по-добра и ефективна техника, модел или начин на мислене. Свързан с поемането на големи рискове и ситуации на несигурност по пътя на създаване на иновативните идеи. Затова и често в своята практика дизайнерите изпадат в парадоксална ситуация, когато се захванат с нов проект. Конкуренцията изглежда твърде силна, заданието твърде сложно, очакванията твърде големи, а наличната информация твърде много или изобщо липсва. Всички тези аспекти са причина за блокиране на творческата мисъл. Стресът от неизвестното, негативната работна среда и редица разсейващи фактори блокират креативността. В тези трудни моменти на творческа криза от голямо значение за осигуряване и насочване на творческия поток е създаването на необходимия комфорт на работното място.

Ключови думи: креативност, работно място, творчески процес, генериране на идеи, въображение, вдъхновение, прозрение, наблюдение, визуализиране, провокация.

Креативността в дизайна е сложна комбинация от творчески способности, талант, интелект и емоционални възприятия, които генерират идеи. С тяхна помощ се откриват важни взаимовръзки между обектите, явленията и процесите, за да се реши проблем или да се създаде ново и уникално произведение с естетическа стойност. Креативността е творчески процес, който въвежда новост в подхода, по който до този момент е използван, като внедрява по-добра и ефективна техника, модел или начин на мислене. Свързан с поемането на големи рискове и ситуации на несигурност по пътя на създаване на иновации. Затова и често в своята практика дизайнерите изпадат в парадоксална ситуация, когато се захванат с нов проект. Конкуренцията изглежда твърде силна, заданието твърде сложно, очакванията твърде големи, а наличната информация твърде много или изобщо липсва. Стресът от неизвестното, негативната работна среда и редица разсейващи фактори блокират креативността. Дизайнерът се чувства обременен от отговорността, с която се е нагърбил, и изведнъж мислите му се изпразват от съдържание, липсват вдъхновението и мигновеният инсайт. Редуват се моменти на недоволство, отхвърляне, отчаяние, дори решение за отказ от професията. Понякога заданието изглежда най-трудната тема, по която някога е работил. В тези трудни моменти на творческа криза от голямо значение за насочване на

творческия поток е осигуряването на необходимия комфорт на работното място (Arnaudov, 1920), (Basat, 2016), (Bono, 2007), (Davis, 2006), (Desev et al., 2011), (Drumeva, 2015), (Evtimova, 2019), (Foster, 2002), (Foster, 2006), (Melhorn and Melhorn, 1978), (Ogilvi, 2006), (Piryov and Rusev, 1981), (Robinson, 2014), (Stoycheva, 2003), (Tomas, 1999).

Сред неизменните характеристики на креативността е **свободата**. Поставяйки граници, изисквания и посока, автоматичната реакция е абсолютно блокиране. Затова и в практиката си дизайнерите не получават порив на нови идеи по време на работа в офис или споделяйки своите мисли пред критична аудитория. Понякога работата за големи фирми е истинско предизвикателство. Обикновено заданието идва от маркетинг отдела, където се синтезират изискванията, очакваните резултати и параметрите. Те могат да бъдат толкова ограничаващи, че да премажат всяка добра идея. Често самите клиенти смятат, че техните представи относно визията са по-добри от тези на самия дизайнер. Стига се до парадокса, че след като се изпълнят всички прищевки на клиента, той отново не харесва проекта. Цялата тази атмосфера за работа в рекламна агенция е в състояние да изцеди и напълно да блокира творческия потенциал на дизайнера. Творчеството се нуждае от свобода и независимост, а не от работно време.

Дизайнерите работят по различни начини – някои предпочитат чисти пространства, а други – хаос. Както и да е организирана тази среда, трябва да съдържа неща, които подпомагат проектирането – инструменти за рисуване, списания, книги, интернет връзка, кафе и др. Ако всички те са на една ръка разстояние, няма да има основателна причина, за да се прекъсне творческият поток.

За да се работи ефективно за продължителен период от време, е нужно да се изключи моментът на разсейване. Това включва отговаряне на имейли, преглед на личния профил в социалните мрежи и др. Способността за потапяне в творческия проблем е от ключово значение, а това отнема време. За да създадат ефективни решения, трябва да се знае всичко за проекта, старателно да се проучат клиентът, контекстът и пазарът.

Новите идеи се появяват или развиват от стимулиращи периоди на интеракция или периоди на самота. Всички идеи трябва да се записват и скицират, за да се поставят на видно място в ателието. Така по-ясно ще могат да се проследят взаимовръзките, преливането на вариантите и как си комуникират заедно в една обща картина. Това онагледяване на процеса ще се превърне в своеобразен сториборд на прогреса в проектирането и база за възникване на решения.

Мозъкът е странен орган. Започва да работи в момента, в който се събудиш сутрин и не спира, докато не влезеш в офиса.

Робърт Фрост (economy.bg, 2013: p. 45)

Празнотата и стерилността не са проводник на идеи. Ателието на дизайнера трябва да го обгражда с неща, които го вдъхновяват – книги, плакати, списания, картички, снимки и музика. Благоприятната среда ще помогне на съзнанието да се отвори за креативността, като наслажда подсъзнателно абсорбиране на вдъхновение. Да се потопи в свой собствен свят, да се чувства освободен от правилата, установените практики, формалности и йерархии.

Всеки творец трябва да си създаде свое собствено място за усамотение. Това е важна част от процеса на мислене, което съвместява периоди на концентрация и същевременно свободно реене на мислите. Като организира такова творческо „гнезденце“, дизайнерът получава свободата да прогресира със свое собствено темпо по заданието, да експериментира, да създава бъркотия и да греши без страх от намеса или критика от другите. То трябва да осигури и степен на динамична гъвкавост, където е възможно преконфигуриране на мебелите и инструментариума за работа с цел дизайнерът по-лесно да се потопи и адаптира към средата за започване на нов проект. Тази гъвкавост в подреждането ще позволи абстрахиране от старите разработки и освежаване на работното място, за да се избегне еднообразието. Изборът на уединеното местенце може да бъде в обществена среда, кафене, индустриална сграда, парк или др., това е много индивидуално решение за всеки творец. За дизайнера Стефан Загмайстер например, анонимността и атмосферата, характерни за хотелските стаи са особено вдъхновяващи и благоприятстват за освобождаването на творческото мислене. За него е обичайно да започва работа в пет (часа) сутринта, защото ранните часове са най-продуктивното време за генериране на идеи. Ако хотелската стая има балкон, доставка на храна и кафе, то всичко необходимо за работа е налице.

Важно е ателието да е оборудвано с много инструменти и материали за работа. Близостта на материалите подтиква към експериментиране, което извлича новите идеи и развива тези, които вече са се появили. Пространството за производство на идеи е осезаем ключ към креативността. Преминаването през различни форми на визуализация, експериментиране, макетиране и др. са съществена част от еволюцията на идеите.

Сред най-добрите места за работа в световен мащаб се смята централата на Google в Маунтин Вю. Компанията има само 2% текучество на кадри при наличните заети 5000 работни места. За малкото свободни позиции кандидатстват над 500 000 желаещи. Това се дължи на редица допълнителни облаги, с които се ползват служителите, като възможност за обучение, пътуване и изстраване, дори гурме ресторант. Създадена е гъвкава творческа среда за развитие и вдъхновение. Във всяка една от сградите има места за развлечение и отмора, на които персоналът може да си почине и да създаде социални контакти. Офис оборудването е съчетано с множеството видео игри, музикални инструменти и спортни съоръжения. Ръководството на компанията осъзнава, че на творческите личности и раждането на идеи, фиксираното работно време не се отразява продуктивно. Поради тази причина служителите имат свободата да използват 20% от работното си време за странични проекти. Могат сами да си поставят и избират задания извън текущата работа във фирмата. Ако създадат идея, която да заинтересува мениджърския екип, е възможно нейното реализиране. От 2005 година 5% от произвежданите продукти са плод именно свободното време, посветено на личните интереси на служителите. Тази практика изпраща послание до целият екип, че компанията цени креативността и това им дава свобода. Благодарение на тази гъвкавост, вяра в способностите и доверие към работещите компанията расте и се развива с главозамайващи темпове (есопоту.bg, 2013).

През ноември 2007 година отвори врати нов изследователски център на „Майкълсофт“ в Редмънд, Вашингтон: Сграда 99. Проектиран от дизайнера Марта Кларксън, той е символ на преоткриването, сътрудничеството и вдъхновението. Цялата структура на сградата е на модулен принцип. Стените лесно могат да се преконфигурират според потребностите на служителите и работния процес. Представяват своеобразни черни дъски, където всеки, осенен от нова идея, може да рисува, да споделя с колегите си и разсъждава. Изградени са отворени „станции за смесване“ с кухненски бокс и кафемашина, където служителите се събират и споделят идеи (Jonson, 2012: p. 62).

Въпреки всички вложени усилия в създаване на приятелска и уютна работна среда, понякога и това не е достатъчно, за да се отключи генерирането на идеи. Дори и най-вълнуващите стимули около твореца спират да действат, когато се превърнат в ежедневие. Монотонната работа в офиса или ателието блокира креативността. В резултат мозъкът изпада в състояние на монотонност, а монотонността довежда до отегчение. Мислите започват да се реят, трудно се постига концентрация, съзнанието заспива, дори изключва. В такива моменти,

за да се освободи творческият заряд, е препоръчителна смяна на работната среда. Така например пътуването увеличава способността да се мисли творчески. Вдъхновението за проектиране връхлита мигновено, защото новите места силно вълнуват разума и емоциите. Бидейки физически някъде другаде, мислите също се транспортират на нови места.

Съществуват повече от 200 страни по света, всяка с различна култура, психология и традиции. Когато човек пътува извън родната си страна, често се докосва до отворено мислене, това провокира разсъждения в посока как нещата могат да се решат по-добре и у дома. С появата на придружаващото откровение, перспективите и новата гледна точка са налице и могат да бъдат визуализирани, и реализирани. За чужденеца в нова среда всичко е свежо и вълнуващо. Той вижда нещата по-ясно и интензивно, така както рядко се е вдъхновявал вкъщи. Откриването на нови култури и места подпомага генерирането и натрупването на т.нар. „активни знания“ – онези знания, които съзнанието съхранява докато не бъде провокирано да ги „събуди“. Те активизират творческата мисъл и въображение за създаване на нови, нестандартни и впечатляващи художествени произведения. Колкото по-голям, богат и разнопосочен е диапазонът от натрупани възприятия, толкова по-многобройни са и асоциативните връзки при търсенето на нестандартни и новаторски творчески решения (Mlyachkova, 2015: р. 125). Ако не е възможно физическото пътуване, то може да се замени със стимулиране на въображението с четене на чужди автори, гледане на филми и посещаване на музеи. Това ще създаде динамична среда, която ще провокира свежо мислене.

Отново ще дам за пример практиката на Стефан Загмайстер, който затваря фирмените офиси периодично на няколко години и изчезва с целия екип в едногодишни творчески отпуски по екзотични места. Там всички се отдават на вдъхновяващи креативността проекти и не приемат никакви поръчки от клиенти (дори отказва поръчка за предизборните плакатите на Барак Обама).

Подобен подход се прилага и в обучението във Факултет по изобразително изкуство в специалност „Графичен дизайн и визуални комуникации“. Част от задължителната учебна програма включва творчески пленери извън университета и града. Целта е студентите да се отделят от обичайната работна среда и да се потопят в нова ситуация и преживявания. Поставя се задача, която да не изисква много работа на компютър, а по-скоро наблюдение, изследване, четене и разговори в групата и със специалисти. Подкрепя се градивната конкуренция, която разпалва въображението и е

генератор за нови идеи. При този вид взаимодействие и в резултат от него е възможен обратен процес на повлияване, обогатяване и/или промяна на първоначалното мнение и позиция по определена творческа идея (Mlyachkov, 2022, р. 15). Такава практика се проведе през 2009 година в село Стамболово с две групи студенти. Красивата природа и усамотението в малка хижа насред „нищото“ дистанцира студентите от обичайното им ежедневие. Попадайки в нова среда, те подсъзнателно почувстваха необходимостта да експериментират с нови форми и методи за изява. Поставената задача включваше проучване на природните и архитектурни забележителности в района, заснемането им и проектиране на мултимедиен клип с индивидуална авторска концепция. Всеки студент се мотивира от различни аспекти на заданието и създадените проекти бяха в много широк диапазон от идеи. Комбинирането на фотографията с мултимедия предостави възможност на авторите по-ярко да изразят и презентират идеите си. Класическата форма – пейзажна фотография – добре се съчетава с музика и анимация, крайният продукт придобива атрактивна форма на изява. Всички проекти допълват един цялостен мултимедиен продукт. Ясно се отличава индивидуалният мироглед на всеки студент, като представя различен поглед върху една и съща среда. Проектът е своеобразен експеримент за способността на твореца да се вълнува от неща, различни от тези, които вълнуват другите. След завръщането си във факултета студентите представиха своите задачи в изложба, която вдъхнови много техни колеги за по-нататъшни начинания.

Хората от обкръжението също имат огромна роля в провокиране на креативността. Ако те също са на творческа вълна, ярки, живи и работят в същата сфера, могат да дадат добър старт. Тяхната активност и ентузиазъм са вдъхновение и стимул за търсене на нов път на обогатяване и преоткриване. Неминуемо те трябва да оказват подкрепа, да вярват и да помагат за постигане на решение на заданието. Споделянето на опит и идеи с други хора разширява творческия потенциал. Създава усещане на съпричастност и работа в екип. Инвестираното време и усилия носят удовлетворение и се отплаща на всички тези, които са се посветили на общия проект. Хората от различни поколения могат да допринесат за разширяване на отвореността към генерирането на нови идеи. Техните знания и потенциал са извор на креативност във всеки участник.

Джейн Джейкъбс – журналист, публицист и градски активист с интерес в социологията на града, прави паралел между индивида и формиращото го многообразие, идващо от заобикалящата среда. Нейната работа е посветена на изследването на ценните и живи зони от градовете. Тя засяга и темата за

появата на нова субкултура в гъстонаселените градски пространства. В резултат от натрупването на толкова много хора с различни интереси, националности, професии, традиции се формират специфични и изненадващи способности у градския човек. Появява се т. нар. **урбанистична креативност**, вдъхновена от многообразието и динамиката на модерния град. Осъществяват се миграции и обмен на ценности, култури и индивидуалности с такава свръхскорост, че хората нямат възможност да ги осмислят. Ценността на тези инкубатори е споделянето на идеи между различни групи и индивидуалности. Това запалва искрата на креативността. Появява се виртуално и физическо пространство на интелекта от писатели, архитекти, художници, артисти и учени, където отделните сфери се преплитат и черпят нови идеи за работа (Jonson, 2012: р. 142). Тази тенденция просъществува още от зората на изкуството и дизайна. Такива градски средища са били особено ползотворни за културната общност. Така например Монмартр в Париж и Баухаус във Ваймар и досега са символ на средище и вдъхновение на поколения творци. Все още носят духа на свободата и креативността. Такива места непрекъснато се сформират спонтанно, за да съберат и провокират творците към споделяне и изява.

Работната среда е от съществено значение за преодоляването на периодите на липса на идеи и вдъхновение за всички дизайнери, изпаднали в криза. Вдъхновението може да бъде открито на неподозирани места и провокирано от необичайни ситуации и образи. Необходимо е само човек да настрои сетивата си, за да прогледне отвъд повърхността на нещата. Всеки дизайнер с дългогодишна практика сам си изгражда модел, по който намира своята муза, но за тепърва прохождащите творци това може да се окаже трудна задача, особено съобразявайки се с изискванията на клиента, шефа и страха от провал. Най-добрият начин е да се изключат тези негативни мисли и всяко ограничение или страх да се трансформират в невероятна възможност да се създадат нови иновативни проекти.

References // Библиография

- Arnaudov, M. (1920).** Psihologiya na tvorchestvoto (in Bulgarian), XIII-XIV Godishnik na Sofiyskiya universitet, p. 332, Sofia, 1920 // [Арnaudов, М. Психология на творчеството, XIII–XIV Годишник на Софийския университет, 332 стр., София, 1920]
- Basat, L. (2016).** Kreativnostta (in Bulgarian), Sofia: IK Kolibri, 2016 // [Басат, Луис. Креативността. ИК Колибри, София, 2016]

- Bono, E. (2007).** Kak da razvие tvorcheskoto mislene (in Bulgarian), Publisher: Lokus Publishing EOOD, 2007 // [Боно, Едуард. Как да развием творческото мислене. Локус Пъблишинг ЕООД, 2007]
- Davis, F. (2006).** Evrika! Kak podsaznatelno otklyuchva tvorcheskata inteligentnost (in Bulgarian). Sofia: Kragozor, 2006 // [Дейвис, Филипа. Еврика! Как подсъзнанието отключва творческата интелигентност. Кръгзор, София, 2006]
- Desev, L.; Brik, S.; Desev, N. (2011).** Psihologiya na tvorchestvoto. Teoretichni problem, empirichno izsledvane, kreativni zadchi (in Bulgarian), Sofia: Paradigma, 2011 // [Десев, Любен, Салех Брик, Никола Десев. Психология на творчеството. Теоретични проблеми, емпирично изследване, креативни задачи. Парадигма, София, 2011]
- Drumeva, K. (2015).** PhD Thesis: Adaptatsiya na grafichniyat dizajn v Svetovната Globalna mrezha (in Bulgarian), “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2015 // [Друмева, Красимира. Адаптация на графичният дизайн в Световната Глобална мрежа. Дисертационен труд, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново. 2015]
- economy.bg (2013).** Razhodka iz ofisite na Google (in Bulgarian), Available at: <http://www.economy.bg/lifestyle/view/6523/razhodka-iz-ofisite-na-google> (Last view: 29.10.2020)
- Evtimova, M. D. (2019).** Izkustvo-dizajn-izkustvo (in Bulgarian), monography, Sofia: Kopi printgrup, 2019 // [Евтимова, Мария Димитрова. 2019. Изкуство-дизайн-изкуство: монография. 2019. София: Копи принтгруп]
- Foster, J. (2002).** Kak se razhdат ideate (in Bulgarian), Sofia: Roy Komyunikeyshans, 2002 // [Фостър, Джак. Как се раждат идеите. Рой Комюникейшънс, София, 2002]
- Foster, J. (2006).** Badi idealist. Kak da se stimulirat ideate na rabotното myasto (in Bulgarian), Sofia: Roy Komyunikeyshans, 2006 // [Фостър, Джак. Бъди идеалист. Как да се стимулират идеите на работното място. Рой Комюникейшънс, София, 2006]
- Jonson, S. (2012).** Kak se razhdат dobrite idei (in Bulgarian), Sofia: Iztok-Zapad, 2012 // [Джонсън, Стивън. Как се раждат добрите идеи. Изток-Запад, София, 2012]
- Melhorn, G.; Melhorn, H. G. (1978).** Ucilishte za idei (in Bulgarian) Sofia: Narodna mladej, 1978 // [Мелхорн, Герлинде и Ханс-Георг. Училище за идеи. Народна младеж, София, 1978]
- Mlyachkov, K. (2022).** Modern Strategies for Teaching Students of Specialty “Fine Arts - Drawing and Intermedia” - Interactive Methods and Techniques, INIS Series, 2022, Volume I, ISSN 2815-4231, IMI-BAS, pp. 11-22. // [Млячков, К. Съвременни стратегии за обучението на студентите от специалност „Изящни изкуства – Рисуване и интермедия“ – интерактивни методи и техники. в Научна поредица, Онлайн списание на интердисциплинарната научна мрежа – Информационно общество (INIS Series), 2022, том I, с. 11/22 (15). ISSN: 2815-4231]

- Mlyachkova, M. (2015).** Obogatyavane na sistematchniya podhod za prepodavane na zhivopisna kompozitsiya vav Fakulteta po izobrazitelno izkustvo, chrez razvivane na asotsiativno-obraznoto mislene na studentite (in Bulgarian). Pedagogicheski almanah. Pedagogicheskoe spisanie, XII, book 2/2014. Veliko tarnovo: UI "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", 2015, pp. 120-130. ISSN: 1310358X // [11. Млячкова, М. Обогаляване на систематичния подход за преподаване на живописна композиция във Факултета по изобразително изкуство, чрез развиване на асоциативно-образното мислене на студентите. Педагогически алманах. Педагогическо списание, XII кн. 2/2014. УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2015, с. 120/130 (125). ISSN: 1310-358X]
- Ogilvi, D. (2006).** Izpovedite na edin reklamist (in Bulgarian), Sofia: Ividim, 2006 // [Огилви, Дейвид. Изповедите на един рекламист. Ивидим, София. 2006]
- Piryov, G.; Rusev, P. (1981).** Psihologiya na tvorchestvoto (in Bulgarian), Sofia: Nauka i izkustvo, 1981 // [Пирьов, Генчо, Пеньо Русев. Психология на творчеството. Наука и изкуство, София, 1981]
- Robinson, K. (2014).** Razchupi klishetata. Da se nauchim da badem kreativni (in Bulgarian), Sofia: Roy Komyunikeyshans, 2014 // [Робинсън, Кен. Разчупи клишетата. Да се научим да бъдем креативни. Рой Комюникейшънс, София, 2014]
- Stoycheva, K. (2003).** Tolerantnostta kam neopredelenost (in Bulgarian), Publisher: Lege Artis, 2003 // [Стойчева, Катя. Толерантността към неопределеност. Леге Артис. 2003]
- Tomas, J. (1999).** Tayni i tehniki na tvorcheskoto mislene (in Bulgarian), Sofia: Araton, 1999 // [Томас, Джон. Тайни и техники на творческото мислене. Аратон, София, 1999]

доц. д-р Красимира Борисова Друмева,
преподавател към катедра ГДВК, ФИИ, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
e-mail: drumevika@abv.bg

INIS SERIES

Онлайн поредица на
интердисциплинарната научна мрежа

Информационно общество

Том 2, 2023

<http://www.math.bas.bg/vt/inis/series/>

Online Journal of the
Interdisciplinary Scientific Network

Information Society

Volume 2, 2023

ISSN: 2815-4231

Редактори

Галина Богданова

Светослав Косев

Editors

Galina Bogdanova

Svetoslav Kosev

Технически редактори

Николай Ноев, Николина Джановска

Technical Editors

Nikolay Noev, Nikolina Dzhanovska

Издание на:

**Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, България**

Published by:

**Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria**

С помощта на:

**Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“, България**

Helped by:

**“St. Cyril and St. Methodius”
University of Veliko Tarnovo, Bulgaria**